

NECİP FAZIL'ın Çilesi

Mehmet Kahraman

HECE

inceleme

4. BASKI

Dr. Mehmet Kahraman: 1953 yılında Balıkesir/Sındırgı'nın Kürendere köyünde doğdu. İlkokulu doğduğu köyde, orta ve liseyi Balıkesir'de okudu. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 1976 yılında bitirdi. Uzun süre, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalıştı. Öğretmenliğinin yanı sıra akademik çalışmalarını da sürdürdü. 'Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar (1930-1940)' konulu Doktora tezini, M. Orhan Okay yönetiminde 1989 yılında tamamladı. 1993 yılından itibaren Kırıkkale Üniversitesinde, Doğu Akdeniz Üniversitesinde (KKTC), Mirza Uluğbey Milli Üniversitesinde (Özbekistan), Kazan Devlet Üniversitesinde (Tataristan) ve Halep Üniversitesinde (Suriye) Öğretim Üyesi olarak çalıştı. 2008 yılından itibaren TBMM Genel Sekreterlik Müşaviri olarak görevini sürdürmekte iken TİKA'nın akademik dergisi olan *Avrasya Etiüddleri*'nin editörlüğünü de yürüttü. 10.12.2018 tarihi itibarıyla yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Mavera, Kayıtlar, Yedi İklim ve Hece başta olmak üzere çeşitli dergilerde çağdaş Türk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı alanlarıyla ilgili inceleme, araştırma ve kültürel denemelerini yayımladı. *Yeni Devir* gazetesinin kültür-sanat sayfasında deneme ve şiir çalışmaları yer aldı. *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar* adlı doktora çalışması 1996 yılında Beyan Yayınları, daha sonra da 2016 yılında Akademik Kitaplar arasında yayımlandı. *Leyla ve Mecnun Romanı* adlı araştırma kitabı, 2000 yılında Kültür Bakanlığı, 2011 yılında Akçağ Yayınları, 2020 yılında da Akademik Kitaplar arasında yayımlandı. *Necip Fazıl'ın Çilesi* adlı inceleme kitabı Hece Yayınları arasında çıktı ve 2015, 2018 ve 2019 yıllarında üç baskı yaptı.

NECİP FAZIL'IN ÇİLESİ

Dr. Mehmet Kahraman

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 365

İnceleme

©Hece Yayınları

Birinci Basım: Kasım 2015

İkinci Basım: Aralık 2018

Üçüncü Basım: Nisan 2019

Dördüncü Basım: Şubat 2021

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-9279-22-2

Baskı

Emsal Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Ltd. Şti.

Sertifika No: 46753

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

Öndeyiş / 7

ÇİLE

1. 'Şiir' ve 'Sanat' / 15
2. *Çile*'ye Doğru / 21
3. *Çile* Şartları / 25
4. 'Çile' / 31
5. *Senfonî*'den *Çile*'ye / 37
- Çile* -şiir- / 43
6. *Çile* / 49
7. Cüce Şair ve Büyük Sanatkâr / 85
8. Şiir Olarak *Çile* / 91

EKLER

- Necip Fazıl ve Büyük Doğu / 105
- Necip Fazıl'ı Değerlendirmede Düşülen Bir Yanlışlık / 115
- Necip Fazıl'ın Tiyatroları / 119
- Büyük Doğu'ya Varis Olmak / 129
- Poetika ve *Çile* / 139
- Dördüncü Baskı Vesilesiyle Sondeyiş / 147

ÖNDEYİŞ

Bu kitabın çok eski bir macerası var.

1977 yılıydı. Askerlik görevimi yapmak üzere Van'ın Muradiye İlçesine bağlı Çaldıran Nahiyesinin Beydoğan köyüne gönderilmiştim. Köyde bir seyyar jandarma karakolu vardı. Karakolda takım komutanına bir oda ayrılmıştı, oraya yerleştim. Çalışmalarım, yemeğim, uyum hep aynı odada... Mevsim kış olduğu için gecem ve gündüzüm burada geçiyor.

Odamın küçük bir penceresi var. İran sınırına doğru uzanan genişçe bir dere yatağına bakıyor. Mevsim tam anlamıyla kara kış. Toprak bembeyaz bir örtüyle, karla kaplı. Gündüzleri güneşin etkisiyle kar biraz eriyor ve geceleyin bu eriyen tabaka buza dönüşüyor. Etrafımız dağlarla çevrili. İran sınırı o dağların sırtlarından geçiyor. Dağın arkasından ay doğunca dere yatağı heyecan verici bir manzaraya dönüşüyor. Her taraf büyüleyici bir beyazlığa bürünüyor. Uzaklardan bazen tilkiler geçiyor. Bu manzaraya baka baka dalıp gittiğim oluyor. Bembeyaz bir örtü dışında başka bir şey yok. Bu beyaz perdeyi siz dolduruyorsunuz, hayallerinizle... Beyaz bir hayal perdesi. Onu bazen

rengârenk desenlerle beziyorsunuz, bazen de durmadan karalısınız. Neyi düşünüyorsanız orada onu görüyorsunuz.

Burada bir şeyler olmalı, bir şeyler yapmalıyım, dişe dokunur bir şeyler çıkmalı ortaya diyorum kendi kendime. Hep seyirci kalmamalıyım, bir işin başına geçmeli ve bir şey kotarmalıyım. En sevdiğim şairlerden *Çile*'yi okuyorum. Dönüp dönüp okuyorum. Ve Üstad'ın daha başka şairlerini, Sezai Karakoç'u, Cahit Zarifoğlu'nu ve daha başka şairleri. Ama en çok *Çile*'yi okuyorum. Ve tabi müzik dinliyorum ve hüzünleniyorum

Burası benim için bir çilehane sanki ve çünkü. Çile çektiğim söylenemese de, çile için her şey hazır. İçime doğru sarkmalı, oradan bir şeyi çekip çıkarmalıyım. Belki de içimin içine bir şey ekmeli, onu beslemeli, büyütmeli, olgunlaştırmalıyım. Bu, daha çok, benim algıma göre şekillenecek belli ki...

Dünyaya kapalı, Allah'a açık bir hücre burası. Çile çekmeye çok müsait. Eğer ben istersem ve becerebilirsem; bütün şartlar hazır.

Burada, kışla birlikte başlayan bir yaşama mücadelesi sürüp gidiyor. Kışın geldiğim için kendimi bu mücadelenin tam da ortasında buluyorum. Merkezden bir şey gelmiyor. Depoladığımız erzaklarla bu kışı geçirmek zorundayız. Askerliği bitmek üzere olanların kavurma tenekesinin altını delip sobanın üstünde yağın yakma, kavurmasını yeme açığızluluğu olmasa bu konuda bir sıkıntı olmayacak. Her şey var. Devriye çıkanlar kurtlara rastlayıp yarı yoldan geri dönüp gelmeseler görev de yerine gelmiş olacak. Ne yapalım her şey yapılabildiği kadar yapılacak. Aslanan yaşama mücadelesini kaybetmemek. Kurda kuşa yem olmamak, kara kışa yenilmemek...

Bu çilehanede mutlaka bir şeye odaklanmalıyım. Pencereden görünen bembeyaz bir örtü ve üzerinde belli belirsiz bir kirlilik, beyazlık, büyük olasılıkla bir tilki bu beyaz tabloda geçip giderken, tepede tepsi gibi bir ay yavaş yavaş yükselirken, buzlaşan çatıda yakamozvari ışığı uzarken ben de bir şeylere, odaklandığım noktalara uzanmalıyım. Gönlümün ve zihnimin uzanabildiği bir dünyayı kâğıt üzerine yansıtmalıyım.

Çile'yi ve *Bir Adam Yaratmak* oyununu birlikte düşünüyorum. Üstad'ın hayatının en önemli dönemecini simgeleyen, tespit, teşrih ve tasni eden bu iki eser, müthiş biçimde aklımı kurcalıyor. Üstad neler yaşamış, neler hissetmiş, hangi badirelerden geçmiş, hangi vartaları atlatmış; şiirden bunları devşirmeğe çalışıyorum. Cüce şair ve büyük sanatkâr kavramları kafamda dönüp duruyor. Bir tek mısraı bütün bir Türk şiirini kurtaracak kadar büyük bir şair olarak anılmakta iken daha, daha, daha büyük bir sanatkârlığa niçin ve nasıl soyunduğunu anlamaya çalışıyorum. Bu büyük sanatkârlığı kavramaya cehdediyorum.

Elimin altında kütüphane filan yok. Bu anlamda tamamen özgürüm. Bir şeyler yazacaksam, bu, tamamen algularımın olacak. Elimde *Çile* metni var ve daha başka şiirler... Belki birkaç dergi, birkaç kitap... Özgürüm, diyorum, çünkü zihnimi dışardan hiçbir şey yönlendirmiyor. Ama yaşadığım bir dünya var. Etrafımı saran bir dar boğaz var. Pencereden bakınca gördüğüm karla kaplı boğaz değil bu; düşündükçe üzerime abanan bir sosyal ortam. Bir tarih, bir coğrafya, bir edebiyat, bir siyasa, bir kültür ve hatta bir dünya... *Sakarya* şiirinde "Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna?" diye sorduğuna göre şair, dünya ölçeğinde bir algımın olması gerekiyor.

Çile'yi sadece Necip Fazıl'ın bir macerası olarak değil, bir toplumun macerası olarak algılamaya başlıyorum. Sezai Karakoç'un *Taha'nın Kitabı*'nı ve İsmet Özel'in *Amentü* şiirini de *Çile*'nin yanına koyuyorum. Birine bakarak diğerini, diğerine bakarak öbürünü anlamlandırmaya çalışıyorum. Bana öyle geliyor ki bozulmamış dağlardan, dağ pınarlarından beslene beslene kendine gelen Taha, kendisini olgunlaştıran çilesini çeke çeke amentüsüne doğru yol alıyordu.

Onun için Hızır, saatlerinin birinde "hepimiz için çek çileyi" diyordu, Hz Peygamber'e. Hz. Muhammed, peygamberlik görevini üstlenmeden hemen önce Mekke'nin kenarındaki bir tepenin üzerinde bulunan Hira mağarasına çekiliyordu. Bir kurtuluşu yakalamak, olgunlaştırmak için 'dünyaya kapalı, Allah'a açık' bir yerde kalıyor, tefekkür ediyordu. Burası Hz Peygamber için bir çilehane idi. Kendisine ulaştırılan yüce hakikati orada farketmeye başladı.

Çile'nin yazıldığı yıllar, Necip Fazıl'ın hayatının en önemli dönüm noktasıdır. “*Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum / Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum*” dediği yıl, 1934'tür. *Çile*'nin yazılış tarihi de 1939 olduğuna göre Necip Fazıl'ın çilesi epey uzun sürmüş olmalıdır. Bu dönemde o, münzevi değil, toplumun içindedir. Doğru olanı kim gösterecek diye koşar, sorar, arar, arar, arar.

Çile'nin yazıldığı o günlerin üzerinden nerede ise kırk yıl geçmiştir. Toplum da kendi çilesini çeke çeke benim yaşadığım günlere ulaşmıştır. Allah demenin yasak olduğu günlerden bu günlere. Henüz ortada gerçekleşen bir şey yok. Necip Fazıl bir konferansında “*buzdağlarını hoblaya hoblaya erittik, şimdi de çamurdan geçilmiyor*” dediği uzun bir süreç. Toplumun çilesi daha bir uzun sürüyor yani. Son bir asrı bu açıdan değerlendirmeye çalışırsak, yaşanan badireleri fark edebiliriz.

Bense bu uzun süren çile günlerini çözümlmek için kendime bir çilehane bulmuş gibiyim.

Çile'yi tarihi şartlar içinde ve bireysel duygularla da bütünleştirerek anlamaya çalışıyorum. Bir taraftan da yaptığım çözümlmeleri yazıya aktarıyorum. Bu bakımdan elinizdeki metin, *Çile*'nin yaşadığı ve yazıldığı dönemdekileri öncesi sonrasıyla birlikte anlama ve anlamlandırma çalışmasıdır. Sonunda, *Çile* şiirinin metninden çıkarabildiğimiz bir yaşanmışlığı gözler önüne sermeğe çalıştığımız, biraz sosyolojik, ama daha çok da söz konusu toplumun bir bireyi olarak şaire ait psikolojik çözümlmelerin ağırlık kazandığı bir metin ortaya çıkıyor.

‘Fikir çilesi’ diye bir kavram vardır *Çile*'de. Bu, varlık ve yokluk üzerine düşünmenin yol açtığı çok zorlu bir pozisyonudur. Anlaşılması ve cevaplanması en zor sorular karşısında bocalayan aklın, bir çıkış yolu bulmak için çabalamaları, didinmeleri, uğraştıkça daha derine dalmaları, çıkmaya çalıştıkça daha da batmaları...

Bir düşünme krizi yani...

Benim bu çalışmada yaptığım, şairin çektiği bu ‘fikir çilesi’nin tarihi, kültürel ve fikri şartlarını anlamaya ve çıkarımlarımı *Çile* okuyucusu ile buluşturmaya gayret etmektir.

Batı uygarlığı denilen ucubeyle başlayan bir akli kuşkunun bilimsel temellere de kavuşturularak bir bulaşıcı hastalık gibi her tarafa yayılmaya başlaması sonrası, nerede ise *Çile*'nin yazılışından bir asır evvel bizim toplumda da muhataplarını buldu. Aynı akıl, başka bir kuşku, ha bire hormonlanarak azmanlaştırılan Batı kökenli bilime karşı başka bir kuşku duymaya başladı.

Fikir çilesinin başlama noktası da işte burasıdır.

Çile şiirindeki gerilimli ortam, işte bu maceradır.

Bazı kendini akıllı sananların, okuldaki minik yavrulara “hadi Allah’tan şeker isteyin, bakalım verecek mi!” sorusundan sonra “şimdi de öğretmeninizden isteyin bakalım!” diyecek ve cebine doldurduğu şekerleri çocuklara dağıtacak ucuzcuların aksine, en içinden çıkılmaz soruları kendine soran ve cevaplarını bulmak için en korkunç fikir çilelerine katlanan şair, bütün bir insanlık adına bu en çetin ‘varlık’ ve ‘yokluk’ sorusunu cevaplamaya çalışır.

Ve cevaplar. Bu kadar arayış ve tarayıştan sonra, bu kadar kafa patlattıktan sonra, bütün varları ve yokları bir bir elden geçirdikten sonra neyin var olduğunu bulmamak olmazdı. Tam bu noktada eriştiği gerçeği ifade etmesi gerekiyordu. Bunu, en açık ifadesiyle ve en anlaşılır biçimde “Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhurl!” sözleriyle *Çile*'de ilan ediyordu.

Şair Necip Fazıl burada da durmadı. İstese de duramazdı zaten. Öyle bir hakikate erdi ki, her şey yeniden anlamlandı. Bütün bir kâinat yeniden tecessüm etti.

Necip Fazıl, asıl yürüyüşünü bundan sonra yaptı çünkü. Şiirler, tiyatrolar, hikâyeler, dergiler, kitaplar, konferanslar... Ulaştığı hakikati başkalarına da ulaştırabilmek için, kim hangi dilden anlıyorsa o dili kullanarak, gayret sarfediyordu. Kendini bütün aletlerini kendi çalan bir orkestraya benzetmesi, bu yüzdendi. Bu hakikat, onun biricik meselesiydi. *Çile*'nin son satırı da bunu ilan ediyordu.

Bizim bu çalışmamız, onun çektiği bu ‘fikir çilesi’ni biraz açılma çalışması sayılabilir. Daha ötesi, onun eserlerindedir.

Onun ulaştığı hakikati anlamakta ve kavramakta zorlananlar, onun bu hayat boyu süren koşusunu da anlamakta ve kavramakta güçlük çekiyorlar. Hâlbuki onun koşusu zaten bu anlama ve kavrama fakirlerini anlama ve kavrama düzeyine yüceltmeye matuftu.

Bunun için her Şeyi denedi.

Bunun için her yola bařvurdu.

Bunun için her türde yazdı. Ulaştığı hakikati anlatmak için Őiir de yazdı, hikaye de; roman da yazdı, fikir yazısı da. Biyografi de kaleme aldı, tarih kitabı da. Okumak isteyen için yazdı, dinlemek isteyeneye konuştu. Dost olanlara dost gibi, dūřmanlara dūřman gibi davrandı. Yüzyirmilik topun ağzına bir sinek kondu diye topu ateşlemedi, ama hak edenleri bir söz darbesiyle yerin dibine geçirdi.

Çile etrafında kaleme alınan asıl bölümlerin bir kısmı *Mavera* dergisinin Haziran 1978'de çıkan 19. sayısından itibaren 25. sayıya kadar 7 bölüm halinde yayımlandı. Metinler, o zaman "Türk Edebiyatının Yüzakı Şiir: Çile" adını taşıyordu.

Eklerde yer alan metinler ise farklı zamanlarda ve farklı yerlerde yayımlandı.

ÇİLE

1. ‘ŞİİR’ VE ‘SANAT’

Şiir, sanatların odak noktası sayılıyor.

Şair de sanatçıların.

Şair, olayları ve nesnelere, eline, bir hamur gibi alıyor. Onlara yeni yeni biçimler veriyor ve yeni yorumlar getiriyor. Sözleri deneye deneye ulaşıyor şiirine. Şiir sanki bir deneyler silsilesi oluyor şair için. Ama en son elde ediliyor şiir. Uzun yaşamalardan süzülerek elde ediliyor.

Diğer türler ise resme daha yakın. “Eldeki verileri olduğu gibi kullanmalı” bile denebiliyor, romancı ve hikâyeci için. Realizm uğruna romancıyı ve hikâyeciyi böylesine soyutlayabiliyorlar, sanatçı deyiminin asıl anlamından. Bir anlatıyı ele alırken, bu açıdan değer bile biçebiliyorlar ona; “realizm yok” diyebiliyorlar.

Söylediklerimizden, sanatçının gerçekleri çarpıtması gerektiği de çıkartılmamalı. Sanatçı, bütünüyle ütopyalar peşinde de olamaz çünkü. Sanatçının veriler üzerinde ‘tasarruf’ hakkının olduğunu, sanat gücünün elverdiğince de bunu kullanması ge-